

IZVEŠTAVANJE DNEVNIH NOVINA U SRBIJI O NASILJU NAD DECOM¹

Ključne riječi

Nasilje; deca; mediji; Srbija

Autor

*Dr Milica Kovačević
docent je Fakulteta za
specijalnu edukaciju i
rehabilitaciju Univerziteta
u Beogradu, Srbija.*

Korespondencija

bucak80@gmail.com

Oblast

Krivično pravo, Viktimologija

Rezime

Nasilje nad decom kao pojava koja se suprotstavlja najznačajnijim društvenim interesima izaziva značajno interesovanje javnosti. Mediji se bave temom nasilja nad decom polazeći od potrebe javnosti za potpunim i istinitim izveštavanjem, ali starajući se istovremeno i o svojim interesima i opstanku na sve zasićenijem medijskom tržištu. Postavlja se pitanje da li se u trci za plasiranjem što akutelnijih i intrigantnijih medijskih sadržaja suštinski poštuju važeći propisi i profesionalni kodeksi koji se odnose na zaštitu interesa maloletnih viktimizovanih lica. Predmet rada jeste izveštavanje dnevnih listova u Srbiji o nasilju nad decom, dok je cilj rada da se ukaže na aspekte izveštavanja o nasilju nad decom koji bi mogli biti unapređeni u budućnosti. Struktura je osmišljena tako da rad počinje uvodnim izlaganjima o nasilju nad decom i medijskom izveštavanju, nakon čega sledi sumarni osvrt na istraživanja o izveštavanju o nasilju nad decom. U centralnom delu rada predstavljeni su rezultati istraživanja dobijeni metodom kvalitativne analize sadržaja sa sajtova nekoliko dnevnih listova u Srbiji. Rezultati analize ukazuju na to da se pozitivni propisi i kodeksi poštuju, ali da izveštavanje često ne služi edukativno-preventivnoj svrsi, kao i da se zaštiti dostojanstva žrtava ne pridaje dovoljna pažnja.

DOI:

10.5937/politeia0-30489

Datum prijema članka:

22.01.2021.

Datum prihvatanja članka za objavljivanje:

03.03.2021.

¹ Tekst predstavlja rezultat rada na projektu *Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju*, br. 179044, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a implementira Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu.

UVOD

Nasilje prema deci može se definisati na različite načine, pri čemu nijedna od postojećih definicija nema univerzalan karakter. Jedna od široko prihvaćenih definicija jeste ona koju sadrži Konvencija UN o pravima deteta (Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, br. 15/90 i Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori, br. 4/96 i 2/97) u čl. 19, a shodno kojoj nasilje obuhvata sve oblike fizičkog ili psihološkog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije dece, uključujući i seksualno zlostavljanje. Svetska zdravstvena organizacija nasilje u opštem smislu definiše kao namernu upotrebu fizičke sile ili moći, preteću ili stvarnu, protiv sebe, druge osobe, grupe ili zajednice koja rezultira povredom ili može rezultirati povredom, smrću ili psihološkom štetom, teškoćama u razvoju ili deprivacijom (WHO, 2002: 4). Kada je reč konkretno o nasilju nad decom, ono obuhvata sve oblike nasilja usmerenog ka licima mladim od 18 godina, pri čemu učinci mogu biti kako roditelji i staratelji, tako i vršnjaci, emotivni partneri i lica od ranije nepoznata detetu (WHO, 2020). Bez obzira na određene razlike, navedene definicije nasilja nad decom akcentuju da su u pitanju nedozvoljena ponašanja koja za posledicu imaju ili mogu imati povređivanje psihofizičkog integriteta dece, negativan uticaj na njihov razvoj i narušavanje ličnog dostojanstva.

Procene ukazuju da u toku jedne godine i do milijardu dece u svetu uzrasta od dve do 17 godina iskusi makar neki oblik fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja ili zanemarivanja (Hillis, Mercy, Amobi & Kress, 2016), pri čemu su neke od posledica nasilja: smrt, telesne povrede, oštećenje funkcija nervnog sistema i neželjena trudnoća (WHO, 2020).

Nasilje nad decom predstavlja najteži vid ispoljavanja porodičnog nasilja i nasilja uopšte, s obzirom na psihičke i fizičke osobine žrtava, odnos poverenja, emocionalne povezanosti i dužnosti čuvanja i vaspitavanja koje roditelji, staratelji i druga bliska lica imaju prema deci (Nikolić-Ristanović, Konstantinović-Vilić, 2018: 137). Dugi niz vekova nasilje nad decom bilo je potpuno zanemarena tema, a i danas su, i pored velikog interesovanja naučne, stručne i opšte javnosti, prilike takve da zvanične statistike i naučna istraživanja ukazuju samo na „vrh ledenog brega“ (Nikolić-Ristanović, Konstantinović-Vilić, 2018: 137) kada je u pitanju ova pojava prisutna u svakodnevnom životu.

Rizični faktori koji mogu uticati na nasilje nad decom, između ostalog, obuhvataju faktore koji se tiču roditelja, deteta i dinamike porodičnih odnosa. Tako istraživanja ukazuju na povećani rizik od nasilja u slučaju roditelja koji pate od depresije, niskog samopoštovanja i anksioznosti, dok odlike deteta koje mogu ukazivati na povišeni rizik od viktimizacije jesu razvojne smetnje i invaliditet, pri čemu su pod povećanim rizikom od fizičkog nasilja deca mlađeg uzrasta, posebno ona starosti između tri i četiri godine (Tajima, 2002: 125, Sullivan, 2009). Utvrđena je pozitivna korelacija između pojave nasilja nad decom i većeg broja dece u domaćinstvu, a istraživanja ukazuju i na to da se nekompletna porodica, partnersko nasilje i niski porodični prihodi mogu dovesti u vezu sa nasiljem nad najmlađim članovima porodice (Tajima, 2002: 126–128).

Kada je reč o Srbiji, nasilje prema deci ispoljava se u najrazličitijim formama, počev od nasilja u porodici, preko nasilja u školi i ustanovama za smeštaj dece, do nasilja u digitalnom prostoru i u zajednici (UNICEF Srbija, 2017: 7). Nasilje je prisutno kao direktno, interpersonalno, fizičko, psihološko ili

seksualno, kao zanemarivanje kojim se detetu uskraćuje zadovoljenje potreba i kompromituje njegov razvoj, a manifestuje se i u slabije vidljivim ali kompleksnim oblicima kao što je strukturno nasilje ispoljeno kroz: dečji brak, dečji rad, druge vrste eksploatacije i višestruku socijalnu isključenost (UNICEF Srbija, 2017: 8). Nalazi istraživanja o nasilju u školi koje je sprovedeno u okviru projekta „Škola bez nasilja – ka sigurnom i podsticajnom okruženju za decu” u periodu od 2006. do 2013. godine, ukazuju na to da se 44% učenika izjasnilo da su u prethodnom tromesečnom periodu bili involvirani u vršnjačko nasilje. Pri tome je 45,8% učenika doživelo verbalno nasilje, a 33% fizičko i socijalno nasilje (Popadić, Plut & Pavlović, 2014). Rezultati Međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije u Srbiji, koja je obuhvatila 1344 učenika u 20 škola, ukazuju na to da je čak 84,2% ispitanika bilo izloženo makar nekom obliku viktimizacije, pri čemu se kao najzastupljeniji oblik nasilja izdvaja fizičko kažnjavanje od strane roditelja (Niko lić-Ristanović, 2016).

MEDIJSKO IZVEŠTAVANJE O NASILJU NAD DECOM – NORMATIVNI OKVIR U SRBIJI

Mediji svoju sposobnost da dopru do ogromnog broja ljudi mogu da koriste u cilju edukovanja javnosti o problemu nasilja nad decom. No, neadekvatnim odnosom prema izveštavanju o nasilju mediji mogu i da doprinesu „normalizaciji“ nasilja, i to posebno ukoliko o ovoj pojavi izveštavaju bez kritičke obrade događaja, što istovremeno može biti i faktor koji utiče na povećanu agresivnost dece i mladih (UNICEF Srbija, 2017: 11). Insistiranje na svakodnevnom plasiranju nasilnih sadržaja u medijima doprinosi transformisanju posmatrača u pasivnog konzumenta koji

devijaciju počinje da doživljava kao uobičajenu pojavu, a može uticati i na umanjenje empatije prema onima koji trpe nasilje (Petani, Tolić, 2008: 16). Čak i ako je u pitanju odgovorno i u profesionalnom smislu kvalitetno medijsko izveštavanje, preterivanje i stalno fokusiranje na događaje koji obiluju ljudskom agresijom može biti kontraproduktivno i izazvati želju da se od takvih sadržaja jednostavno pobegne ne bi li se očuvao mentalni integritet (Mršević, 2019: 15–17).

Navedeno ukazuje na izuzetan značaj normativnog okvira koji definiše medijsko izveštavanje. Obaveze medija u pogledu profesionalnog i potpunog informisanja javnosti normirane su Zakonom o javnom informisanju i medijima (Službeni glasnik RS, br. 83/14, 58/15 i 12/16). Tako čl. 5 zakona predviđa da se putem medija objavljuju informacije, ideje i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdan interes da zna, te da svako ima pravo da istinito, potpuno i blagovremeno bude obavešten o pitanjima od javnog značaja, a da su sredstva javnog obaveštavanja dužna da to pravo poštuju (Zakon o javnom informisanju i medijima, Službeni glasnik RS, br. 83/14, 58/15 i 12/16). Dalje, čl. 9, st. 1 Zakona o javnom informisanju i medijima normira dužnost urednika i novinara da, s pažnjom primerenom okolnostima, pre objavljivanja informacije koja sadrži podatke o određenoj pojavi, događaju ili ličnosti provere njeno poreklo, istinitost i potpunost. Kada je konkretno reč o izveštavanju u vezi sa izvršenim krivičnim delom, pa tako i u vezi sa nasiljem nad decom, zakon ustanovljava obavezu medija da poštuju pretpostavku nevinosti okrivljenog, te utvrđuje da se informacije iz krivičnog postupka koji je u toku mogu objaviti ako su iznete na glavnom pretresu ili ako su dobijene od organa javne vlasti na osnovu zakona kojim se uređuje pri-

stup informacijama od javnog značaja (čl. 73 i 74 Zakona o javnom informisanju i medijima, Službeni glasnik RS, br. 83/14, 58/15 i 12/16). Pri tome ne treba gubiti iz vida da je u krivičnim postupcima povodom krivičnih dela kojima su oštećena maloletna lica javnost često isključena ili ograničena.

Kada su u pitanju deca i informisanje javnosti, Zakon o javnom informisanju i medijima u čl. 77 predviđa da se, u cilju zaštite slobodnog razvoja ličnosti maloletnika, posebno mora voditi računa da sadržaj medija i način distribucije medija ne naškode moralnom, intelektualnom, emotivnom ili socijalnom razvoju maloletnika. Bitan je i čl. 79, st. 1 i 3 Zakona o javnom informisanju i medijima u okviru koga se navodi da je pravno zaštićeno dostojanstvo lica na koje se odnosi informacija, te da se prikazom ili opisom scene nasilja u mediju ili medijskom sadržaju ne sme povrediti dostojanstvo žrtve nasilja.

Pravilnik o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga (Službeni glasnik RS, br. 25/15) prevashodno se odnosi na definisanje obaveza medijskih radnika u pogledu kvaliteta i svojstava programa koji će se plasirati maloletnim licima, s tim što se pojedine njegove odredbe odnose i na maloletne žrtve krivičnih dela. Precizirane su obaveze medija u vezi sa zaštitom maloletnika na koga se odnose određene informacije. Tako će pružalac medijske usluge biti dužan da zaštiti identitet maloletnika, ako postoje indicije da je on učinilac, svedok ili žrtva nasilja, krivičnog dela ili drugog nedozvoljenog ponašanja, shodno čl. 27, st. 1 Pravilnika o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga. Navedeni pravilnik predviđa i da je pružalac medijske usluge u obavezi da se uzdrži od objavljivanja podataka kojima se neposredno otkriva identitet maloletnika (ime, imena roditelja ili bliskih

srodnika, adresa stanovanja i sl.) i podataka koji bi mogli posredno da ukažu na identitet, bilo samostalno ili zajedno sa podacima koji su već dostupni javnosti (Pravilnik o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga, čl. 27, st. 3). U slučaju da su organ javne vlasti ili drugo lice, uključujući i drugog izdavača medija, prethodno propustili da sakriju identitet maloletnika, to ne isključuje obavezu medija u pogledu neotkrivanja ličnih podataka (Pravilnik o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga, čl. 27, st. 4).

Prikaz relevantnih pozitivnih propisa u Srbiji ukazuje na njihovu usklađenost sa UNICEF-ovim Načelima za etičko izveštavanje o deci i Smernicama za izveštavanje o deci, u kojima se naglašava da dostojanstvo i prava deteta uvek moraju biti zaštićeni (UNICEF, Ethical reporting guidelines, Key principles for responsible reporting on children and young people, I. Principles). Smernice takođe predviđaju da se dete ne sme dodatno stigmatizovati, usled čega treba izbegavati kategorizaciju dece ... ili opise koji dete izlažu novim fizičkim ili psihološkim povredama, zlostavljanju, diskriminaciji i isključivanju iz zajednice (UNICEF, Ethical reporting guidelines, Key principles for responsible reporting on children and young people, III. Guidelines for reporting on children).

Iako bi poštovanje propisa i etičkih standarda trebalo da se podrazumeva, realno stanje ukazuje i na grubo povređivanje navedenih obaveza, usled čega su izuzetno bitni mehanizmi za samoregulaciju sadržaja medija (Martinoli i dr, 2019: 39). Tako je 2011. godine formiran Savet za štampu kao samoregulatorno telo koje prati poštovanje *Kodeksa novinara Srbije* (2006) u štampanim i onlajn medijima. Kodeks novinara Srbije predviđa da je novinaru zabranjeno da koristi neprikladne, uznemiravajuće, pornografske i sve

druge sadržaje koji mogu imati štetan uticaj na decu, te da je dužan da poštuje i štiti prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina, osoba sa hendikepom i drugih ugroženih grupa (Kodeks novinara Srbije, 2006, Odeljak IV, tač. 4 i 5). Komisija za žalbe Saveta za štampu donosi odluke i javne opomene u slučaju nepoštovanja Kodeksa novinara Srbije, pri čemu je Savet za štampu 2016. godine objavio i *Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju* koje, između ostalog, preciziraju obaveze novinara u pogledu novinarske pažnje i poštovanja privatnosti.

Dalje, grupa Novinarke protiv nasilja osmislila je *Smernice za medijsko izveštavanje o nasilju nad ženama*, koje su primenljive i pri izveštavanju o nasilju nad decom. U smernicama se preporučuje izbegavanje narativnog izveštavanja o samim detaljima nasilnog akta, jer se time unižava dostojanstvo žrtve i javnost stavlja u poziciju voajera, dok se istovremeno plasiraju ideje za nasilnička ponašanja drugih nasilnika (Novinarke protiv nasilja, 2019). Sugerise se da izveštavanje o konkretnom događaju treba da bude fokusirano i na prenošenje informacija putem kojih se mogu prepoznati „znaci upozorenja“ za buduće nasilne događaje. Medijski izveštaj ne sme da sadrži senzacionalističke ili stereotipne izraze za nasilje, niti da stereotipno prikazuje žrtve nasilja kao uplakane, potresene i sa vidljivim fizičkim povredama, jer se nasilje ne svodi samo na fizičke oblike (Novinarke protiv nasilja, 2019).

Imajući u vidu da mediji mogu imati izuzetno značajnu ulogu u kreiranju društvenih prilika koje pogoduju suzbijanju nasilja prema deci, Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period od 2020. do 2023. godine (Službeni glasnik RS, br. 80) kao jedan od jedanaest ključnih prioriteta u sklopu aktuelne politike opredeljuje kontinuirani rad na podizanju svesti i promeni

društvenih normi, vrednosti i stavova. U tom smislu ovaj strateški dokument preporučuje dalji nastavak kampanja nulte tolerancije prema nasilju, te kampanja za podsticanja nenasilne komunikacije, zabranu nasilnog disciplinovanja dece i podsticanje rodne ravnopravnosti i nediskriminacije (Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period od 2020. do 2023. godine, Službeni glasnik RS, br. 80). Strategija je kao jedan od posebnih ciljeva koje treba realizovati definisala i senzibilisanje medija za profesionalno informisanje o nasilju.

Udruženja građana i strukovna udruženja takođe daju svoj doprinos zaštiti dece od neprimerenog medijskog izveštavanja. Tako su Prijatelji dece Srbije 2019. godine objavili publikaciju *Deca i mediji* čiji sastavni deo čini i Kodeks sa pravilima ponašanja medija u odnosu na decu (Plavšić, 2019). Takođe, Ministarstvo rada i socijalne politike, Uprava za rodnu ravnopravnost objavilo je *Priručnik za medijsko izveštavanje o nasilju u porodici i nasilju nad ženama*, koji se po prirodi stvari indirektno odnosi i na decu. U ovom priručniku ukazuje se na problem oskudnog izveštavanja o psihološkom nasilju, iako je seksualno i fizičko nasilje zastupljeno kao tema u domaćim medijima (Aleksić, Đorgović, 2011: 55). Sugerisano je da bi o nasilju trebalo pisati na analitičan i informativan način, te tako što će se pisati o broju kažnjenih nasilnika, o evropskoj i domaćoj zakonodavnoj i socijalnoj praksi i sličnom (Aleksić, Đorgović, 2011: 62).

ISTRAŽIVANJA O NASILJU NAD DECOM I IZVEŠTAVANJU U MEDIJIMA

Kada je reč o istraživanjima medijskog izveštavanja o nasilju nad decom u inostranstvu, ne nailazimo na veći broj radova i istraživačkih studija. Zapravo, u fokusu su nasilje nad ženama i nasilje u porodici, tako da se

proučavani novinski tekstovi samo posredno odnose i na decu žrtve nasilja. Određeni broj istraživanja bavi se medijskim predstavljanjem seksualnog nasilja nad decom. Tako Doring i Walter konstatuju da je na globalnom nivou prisutno senzacionalističko izveštavanje, uz demonizovanje učinilaca i stereotipno prikazivanje žrtava, pri čemu su prevencija i terapijsko delovanje potpuno zapostavljeni (Doring i Walter, 2020). Navedeni autori u sklopu metaanalitičke studije komparirali su različite smernice za izveštavanje o nasilju nad decom, pa zaključuju da izveštavanje treba da bude usklađeno sa deset kriterijuma među kojima se posebno ističu: izbegavanje senzacionalističkog izveštavanja i podržavanja stereotipa, upotreba primerenih termina, ukazivanje na pravce prevencije i moguće intervencije, oslanjanje na zvanične izvore i etičnost u odnosu prema žrtvama (Doring i Walter, 2020).

Pod pokroviteljstvom UNICEF-a u Srbiji je sprovedeno istraživanje o novinskom izveštavanju o deci tokom 28 dana u 2009. godini. Utvrđeno je da se o deci piše u rubrikama koje se odnose na društvene teme, kao i u kontekstu crne hronike gde je zapravo objavljen najveći broj članaka. Neretko su zastupljeni šokantni naslovi koji zapravo nisu bazirani na činjenicama koje se potom navode u tekstu. Deo fotografija (oko 10%) prikazuje decu na etički neprimeren način, odnosno u različitim formama antisocijalnog ponašanja ili u ulozi žrtve nasilja (UNICEF, 2010). U 70% slučajeva plasirane informacije potiču od nadležnih državnih organa, a u svega 0,8% slučajeva i deci je data prilika da iznesu svoje mišljenje o temi. Istraživanje je ukazalo i na paušalno pozivanje na porast nasilja nad decom i među decom iako se u tekstovima zapravo ne nalaze dokazi koji potkrepljuju ovu tvrdnju. Istaknuto je da se radi akcentovanja jezivosti nasilja koriste fotografije

koje dočaravaju fiktivne potresne prizore, pa samim tim ne doprinose informativnoj funkciji izveštavanja, imajući u vidu da izveštavanje o konkretnom događaju nije isto što i predstavljanje umetničkog sadržaja (UNICEF, 2010).

Udruženje novinara Srbije u saradnji sa UNICEF-om objavilo je 2012. godine rezultate istraživanja o medijskom izveštavanju većeg broja štampanih i elektronskih medija o nasilju nad decom u Srbiji u periodu od jula do novembra 2012 godine. Ključni rezultati ukazuju na to da se uglavnom poštuju zakonske odredbe i stručni kodeksi, ali da i pored toga ima slučajeva posrednog otkrivanja identiteta maloletnih žrtava.

IZVEŠTAVANJA O NASILJU NAD DECOM NA SAJTOVIMA DNEVNIH LISTOVA U SRBIJI

Metodološki okvir

Analiza izveštavanja o nasilju nad decom u Srbiji obuhvatila je tekstove o nasilju nad decom objavljene u periodu od 15. decembra 2020. godine do 15. januara 2021. godine na sajtovima tri dnevna lista (*Kurir*, *Blic* i *Politika*) u okviru rubrike hronika. Obuhvaćeni su tekstovi koji se odnose kako na fizičko, psihološko i seksualno nasilje, tako i na različite vidove eksploatacije dece. Pri odabiru navedenih sajtova dnevnih listova rukovodili smo se u literaturi izraženim stanovištem da *Kurir* i *Blic* predstavljaju novine donekle okrenute tabloidnom načinu izveštavanja, dok *Politika* važi za list koji se svrstava u kvalitetnu dnevnu štampu (Malešević, 2018, Božović, 2017). Inače, u Srbiji izlazi oko 15 dnevnih listova koji većinom imaju i *online* izdanja.

U cilju spoznavanju smisla i značenja

objavljenih tekstova, korištena je metoda analize sadržaja, i to prevashodno kvalitativna. U literaturi se kvalitativni oblik analize sadržaja naziva i procenom sadržaja, s obzirom da uglavnom ne zadovoljava kriterijume objektivnosti i kvantifikacije, te ne izražava precizne razmere u kojima se javlja predmet istraživanja (Berelson prema Manić, 2017: 46). Fokus je bio na sadržini tekstova i njihovoj terminologiji, dok su kvantitativni pokazatelji ostali u drugom planu.

Korištena su sledeća istraživačka pitanja:

1. Da li izveštavanje ima informativni sadržaj? (Za potrebe istraživanja informativni sadržaj definisali smo kao izlaganje podataka o kontakt adresama i telefonima ustanova (državnih i nevladinih) u kojima zainteresovana lica mogu dobiti pomoć i savet.)

2. Da li izveštavanje ima edukativni i preventivni sadržaj? (Edukativni i preventivni sadržaj za potrebe istraživanja definisan je kao izlaganje o uzrocima nasilja nad decom, znakovima upozorenja na osnovu kojih bi građani mogli prepoznati nasilje u svom okruženju i o relevantnim zakonskim odredbama.)

3. Da li je način izveštavanja usaglašen sa pravilima koja garantuju poštovanje privatnosti i ličnog dostojanstva? (Zanimalo nas je da li se navode imena i prezimena maloletnih lica, odnosno drugi podaci na osnovu kojih bi se mogao otkriti njihov identitet, kao i da li otkrivanje pojedinosti i korišćeni termini mogu povrediti lično dostojanstvo žrtava i drugih involviranih lica).

Osnovna hipoteza glasila je da dnevni listovi formalnopravno poštuju zakonske obaveze u pogledu izveštavanja, ali da izveštavanje nije dominantno usmereno na plasiranje informacija od neposredne koristi za potencijalne žrtve i svedoke nasilja, niti na edukovanje čitalačke publike.

REZULTATI

U posmatranom periodu objavljena su ukupno 124 teksta koja se direktno i indirektno odnose na šire definisano nasilje nad decom. Najveći broj tekstova zabeležen je na sajtu dnevnog lista *Blic* (62), a najmanji na sajtu *Politike* (7).

Kada je reč o informativnom karakteru izveštavanja, nijedan od analiziranih tekstova nije sadržao kontakt podatke relevantnih institucija. Treba napomenuti da je tokom prethodnih godina postojala praksa da se uz tekstove objavljuju telefonski brojevi putem kojih se mogu dobiti pomoć i savet, te je, primera radi, *Kurir* sprovodio i akciju Stop nasilju. Utoliko su nejasni razlozi usled kojih se od takve prakse odustalo.

Ukupno posmatrano, mali broj tekstova objavljenih u opredeljenom periodu imao je edukativno-preventivni sadržaj i smisao. Na sajtu *Kurira*, u rubrici Hronika, uglavnom se ne govori o etiologiji nasilja nad decom, niti pronalazimo tekstove koji bi se bavili ovim problemom kao društvenim fenomenom. Iako bi se u načelu moglo reći da je fokus na izveštavanju koje sadrži što više neuobičajenih detalja o konkretnom slučaju („Užas u Negotinu! Odveo pastorku (9) i njenu drugaricu u krevet“, *Kurir*, 2020, 27. decembar), bilo je i tekstova koji su skretali pažnju na relevantne zakonske odredbe (ukupno 16). Tako je pisano o tome kakvu zaštitu predviđaju pozitivni propisi za decu kao učesnike krivičnog postupka, a objašnjavano je i kako se odvijaju pojedine faze glavnog pretresa.

U *Blicu* je objavljeno 18 tekstova edukativno-preventivne sadržine. Naime, u pojedinim tekstovima sumarno su prezentovane pojedine odredbe Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku. Na sajtu ovog lista, u rubrici Hronika, takođe ne pronalazimo tekstove koji bi se na sadržajan način bavi-

li nasiljem nad decom i njegovim uzrocima.

Na sajtu *Politike*, proporcionalno posmatrano, zastupljen je najveći broj tekstova edukativno-preventivne sadržine. Tako od sedam tekstova o nasilju nad decom čak pet sadrži pozivanje na relevantne zakonske odredbe, iako izostaje sadržajni osvrt na fenomenologiju i etiologiju nasilja nad decom.

Na sajtovima sva tri dnevna lista nisu navođeni lični podaci maloletnih lica, te su u tom smislu poštovani privatnost i lično dostojanstvo oštećenih.

DISKUSIJA

Izveštavanje dnevnih listova u načelu nije bilo usmereno na traganje za uzrocima nasilja nad decom, niti je nudilo bilo kakav pogled na buduću borbu protiv ovog društvenog problema.

Iako se pri izveštavanju na sajtovima dnevnih listova poštuje zakon u pogledu neotkrivanja ličnih imena i prezimena maloletnih žrtava, detektovali smo tekstove u kojima se navode određeni podaci čije objavljivanje posredno može ugroziti privatnost dece i njima bliskih lica. Treba imati u vidu da otkrivanje podataka o članovima porodice, školi koju žrtva pohađa, mestu stanovanja i slično i te kako mogu doprineti otkrivanju identiteta, posebno ukoliko je reč o žrtvama iz manjih sredina. Tako se na sajtovima *Kurira* i *Blica* u tekstovima koji se odnose na pokušaj teškog ubistva i ubistva deteta pri porođaju navode lična imena majki novorođenčadi, nazivi naselja, pa su čak priložene i fotografije jednog ili oba roditelja oštećene dece.

Poseban problem predstavlja zaštita ličnog dostojanstva žrtava u širem smislu. Naime, u tekstovima u *Kuriru*, a potom i u *Blicu*, neretko se navodi niz pojedinosti u vezi sa nasiljem, pa i pojedinosti u vezi sa činom

seksualnog ekspolitanja maloletnih lica. Tako je u članku koji se odnosi na seksualno zlostavljanje maloletnog lica istaknuto kako je žrtva bila emotivno ranjiva, te da je deflorisana činom obljube („Bludni sveštenik iz Kaluđerice obljubio maloletnicu“, *Blic*, 2020, 24. decembar). Postavlja se pitanje kojoj svrsi služi objavljivanje ovih i drugih pojedinosti u kontekstu informisanja o događaju. Treba naglasiti da u listu *Politika* u posmatranom periodu ne nalazimo tekstove u kojima se navode bilo kakvi suvišni detalji koji bi se ticali konkretnog događaja u kome je, kako se sumnja, ispoljeno nasilje nad decom.

Na sajtu *Kurira* po više puta izveštava se o istim događajima koji se tiču nasilja nad maloletnim licima. Uglavnom se noviji tekst označava drugačijim naslovom u odnosu na prethodni, iako u tekstu zapravo nema dodatnih informacija u odnosu na prethodno izveštavanje. Tako je nekoliko puta pisano na gotovo istovetan način o slučaju dve žene koje se sumnjiče da su podvodile devojke, a među njima i maloletnicu („Dve žene uhapšene u Beogradu zbog podvođenja“, *Kurir*, 2020, 14. decembar, „Dve devojke usred Beograda godinama držali u ropstvu“, *Kurir*, 2020, 15. decembar, „Isplivali užasni detalji o podvodačicama“, 16. decembar 2020. godine). Dalje, uočavamo da dnevni listovi navode da su izvor informacija državni organi, ali i sopstvena saznanja, „izvori iz istrage“ i tome slično.

Sajtovi *Blica* i *Kurira* koriste ilustrativne prikaze koji ne služe osnaživanju žrtava, već naprotiv smeštaju viktimizovana lica u kontekst bespomoćnosti i beznađa. Naime, ne koriste se fotografije na kojima bi se nalazili likovi dece koja su viktimizovana konkretnim slučajevima nasilja, što bi svakako bilo i protivzakonito. Međutim, upotrebljavaju se ilustracije na kojima su, između ostalog, prikazana anonimna deca koja kriju lice rukama,

devojčice sklopčane u čošku mračne, prazne prostorije i slično, dok se tekstovi o seksualnoj eksploataciji ilustruju fotografijama ženskih nogu u mrežastim čarapama i cipelama sa visokim potpeticama.

Kada je reč o zaštiti ličnog dostojanstva, treba obratiti pažnju na termine koji se koriste pri izveštavanju. Tako se seksualno eksploatacisanje naziva „pružanje usluga“ kao da je reč o obavljanju legalne delatnosti. Koriste se naslovi putem kojih se ponekad direktno ugrožava dostojanstvo žrtve („Uhapšena baba bebe iz kontejnera“, *Kurir*, 2020, 24. decembar), ili je pak naslov formulisan na način neprimeren izveštavanju o nasilju („Zoki plavooki uhapšen zbog maloletnice“, *Kurir*, 2020, 24. decembar).

Iako zaštita prava osumnjičenih nije bila u našem fokusu, ne možemo da ne primetimo da se neretko ne poštuje pretpostavka nevinosti. Naime, u tekstovima se ne pravi razlika između osumnjičenog i osuđenog. Osumnjičeni se nazivaju „monstrumima“, „manijacima“ i sličnim pežorativnim terminima („Prljavi trikovi monstuma“, *Blic*, 2021, 4. januar, „Nasmrt pretukao bebu jer je plakala“, *Blic*, 2021, 13. januar).

ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Analiza je ukazala na to da formalno posmatrano mediji poštuju važeće propise u pogledu izveštavanja o nasilju nad decom, te je u tom delu potvrđena naša polazna pretpostavka. Takođe, mediji ne opravdavaju nasilje. Navedene konstatacije odnose se na sajtove sva tri dnevna lista čije izveštavanje smo proučavali.

Međutim, posmatrano iz neformalnog ugla, stiče se utisak da se o nasilju nad decom izveštava bez stvarne želje da se taj fenomen suštinski upozna i približi čitalačkoj publici. Fokus je na skandaloznim događajima i

neobičajenim detaljima, uz stalno prisutnu težnju da se ponudi nešto novo i uznemirujuće. Izostaje osvrt na uzroke pojave, te na načine njenog sprečavanja. U tom smislu treba imati u vidu da je u svetu sve prisutniji pristup „novinarstva rešenja“ (*solutions journalism*), te da se u literaturi ukazuje na to da publika manifestuje veće interesovanje ne samo za medijski sadržaj o društvenom problemu, već i za sam društveni problem, ukoliko se o njemu izveštava na konstruktivan način i uz isticanje potencijalnih rešenja (McIntyre, 2019).

Dalje, i pored toga što se striktno vodi računa o tome da se ne otkriju imena i prezimena maloletnih lica, istovremeno se ne razmišlja o zaštiti njihovog ličnog dostojanstva i integriteta u posrednom i širem smislu, te se čini da nema ograničenja u objavljivanju bilo kakvih pojedinosti. Gubi se iz vida da će deca o kojima se izveštava, kao i članovi njihovih porodica i poznanici takođe biti u prilici da čitaju objavljene sadržaje.

Stiče se utisak da su značajni samo oni vidovi nasilja nad decom koji izazivaju nevericu i zgražavanje, dok ostali oblici nasilja poput psihološkog nasilja, telesnog kažnjavanja i raznih formi zanemarivanja ostaju po strani. Postavlja se pitanje da li se na taj način možda podiže prag osetljivosti građana za nasilje nad decom.

Senzacionalističko izveštavanje o pojednostima nasilja nad decom skreće pažnju sa opšte i lične odgovornosti odraslih za dobrobit dece, te udaljava čitaoce od sagledavanja društvenih i individualnih uzročnika nasilja nad decom. Težište se pomera na zadovoljavanje banalne ljubopitljivosti, pri tome lišeno svakog edukativnog smisla i sadržaja. Takvim izveštavanjem urušava se poverenje publike u profesionalnost novinara, pa i u verodostojnost onoga o čemu se piše i govori. Društveni ugled medija se kruni, a novinari

gube kredibilitet, čime se istovremeno umanjuje i njihov potencijal da budu inicijatori pozitivnih društvenih promena.

Ipak, i pored zastupljenosti elemenata tabloidizacije, stručna javnost je mišljena da se dejstvovanje medija u Srbiji ne može okarakterisati kao direktno negativno, odnosno da se ne može reći da mediji služe promovisanju nasilja, iako ima slučajeva u kojima umanjuju značaj njegovih posledica, što se posebno odnosi na izveštavanje o pratnerskom nasilju i nasilju nad ženama (Mršević, 2019: 16). Kada je reč o nasilju nad decom, mediji zaista ne pronalaze bilo kakva opravdanja za ovu patološku pojavu.

Sa druge strane, način na koji se izveštava o nasilju nad decom neretko navodi na zaključak da se ono dešava prevashodno u porodičnom kontekstu koji se odlikuje duboko poremećenim odnosima, poremećajima u ponašanju poput narkomanije i alkoholizma, odnosno u porodicama koje su teško materijalno deprivirane. Time se može uticati na stvaranje predrasuda i stereotipa, iako naučna istraživanja ukazuju na to da nasilje nad decom nije rezervisano za bilo koju društvenu kategoriju koja se jasno izdvaja u odnosu na ostatak društva.

S obzirom na to da bavljanje novinarskim pozivom podrazumeva zadovoljavanje potrebe građana za potpunim i svestranim informisanjem, te da mediji nesumnjivo utiču na formiranje društvenih vrednosti i obrazaca ponašanja, neprihvatljivo je bilo kakvo šablonizovano prikazivanje nasilja nad decom. Razume se da mediji istovremeno imaju i sopstvene, u suštini legitimne, interese koji se ogledaju u jačanju pozicija i ostvarivanju profita (Tomić, 2016: 136). Treba pomiriti opšte društvene interese i interese medija, ne gubeći iz vida prioritetsnu potrebu da se najmlađi zaštite kako kao žrtve o čijoj viktimizaciji se izveštava, tako i kao konzumenti

medijskih sadržaja.

Rešenje svakako nije u uvođenju cenzure, niti u ograničavanju tema o kojima će mediji izveštavati, već u upornom popularisanju važećih propisa i profesionalnih kodeksa koji se odnose na izveštavanje o tako osetljivoj i značajnoj temi kakva je nasilje nad decom. Pored edukovanja javnosti o standardima na kojima izveštavanje treba da se bazira, nužno je i blagovremeno i izvesno primenjivanje represivnih mera prema onim medijima i medijskim poslenicima koji ne poštuju relevantne regule, kao i kontinuirano ukazivanje na neprihvatljive prakse i načine izveštavanja.

REFERENCE

- Aleksić, J. & Đergović J. (2011). Priručnik za medijsko izveštavanje o nasilju u porodici i nasilju nad ženama. Beograd: Uprava za rodnu ravnopravnost Ministarstvo rada i socijalne politike.
- Božović, D. (2017). Novinarska etika i sekundarna viktimizacija u štampanim medijima u Srbiji. *CM: Communication and Media*, 40: 37–66.
- Döring, N. & Walter, R. (2020). Media Coverage of Child Sexual Abuse: A Framework of Issue-Specific Quality Criteria. *Journal of child sexual abuse*, 4: 393–412.
- Hillis, S, Mercy, J, Amobi, A. & Kress, H. (2016). Global Prevalence of Past-year Violence Against Children: A Systematic Review and Minimum Estimates. *Pediatrics*, 137(3). Posećeno 23.12.2020. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26810785/>.
- Malešević, K. (2018). (Ne)odgovornost novinara u izveštavanju o osetljivim društvenim grupama u štampanim medijima. *CM: Com-*

munication and Media, 42: 27–56.

Manić, Ž. (2017). Analiza sadržaja u sociologiji. Beograd: Čigoja štampa i Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Martinoli, A, Krivokapić, N, Perkov, B. & Stojković, M. (2019). Priručnik: Regulatorni okvir i poslovni modeli onlajn medija. Beograd: Fondacija za otvoreno društvo. Posećeno 03. 08. 2021. URL: <https://resursi.sharefoundation.info/wp-content/uploads/2019/07/REGULATORNI-OKVIR-I-POSLOVNI-MODELI-ONLAJN-MEDIJA-Preview-.pdf>

McIntyre, K. (2019). Solutions Journalism: The Effects of Including Solution Information in News Stories About Social Problems. *Journalism Practice*, 13(8): 1029–1033.

Mršević, Z. (2019). Nasilje i mi. Mediji o nasilju nad ženama. Beograd: Institut društvenih nauka.

Nikolić-Ristanović, V. (2016). Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji: Rezultati Međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije. Beograd: Prometej.

Nikolić-Ristanović, V. & Konstantinović-Vilić, S. (2018). Kriminologija. Beograd: Prometej.

Novinarke protiv nasilja (2019). Smernice za medijsko izveštavanje o nasilju prema ženama. Posećeno 11. 12. 2020. URL: <https://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/smernice-za-medijsko-izvetavanje-o-nasilju-prema-enama.html>

Petani, M. & Tolić, R. (2008). Utjecaj medij-

skog nasilja na adolescente i obitelj. *Acta Iadertina*, 1: 5–26.

Plavšić, P. (2019). Deca i mediji. Beograd: Prijatelji dece Srbije.

Popadić, D, Plut, D. & Pavlović, Z. (2014). Nasilje u školama Srbije, Analiza stanja od 2006. do 2013. godine. Beograd: Institut za psihologiju i UNICEF.

Sullivan, P. (2009). Violence Exposure Among Children with Disabilities. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 12: 196–216.

Tajima E. (2002). Risk Factors for Violence Against Children Comparing Homes With and Without Wife Abuse. *Journal of interpersonal violence*, 2: 122–149.

Tomić, B. (2016). Raslojavanje novinarskih žanrova u novomedijskoj praksi. *Politeia*, 11: 133–150.

UNICEF (2010). Deca u medijskom ogledalu, Predstave o deci u informativnim medijima u Srbiji. Beograd.

UNICEF i Udruženje novinara Srbije (2012). Mediji i nasilje nad decom, Analiza izveštavanja štampanih i elektronskih medija, 15. jul – 10. novembar 2012. godine. Posećeno 22. 12. 2020. URL: http://www.uns.org.rs/sw4i/download/files/box/_id_542/mediji_i_nasilje_nad_decom.pdf

UNICEF Srbija (2017). Nasilje prema deci u Srbiji, determinante, faktori i intervencije. Beograd.

UNICEF. Ethical reporting guidelines, Key principles for responsible reporting on children and young people. Posećeno:

04.08.2021. URL: https://www.unicef.org/media/reporting-guidelines/en/summary_en.pdf

WHO (2002). World Report on Violence and Health, Summary. Geneva. Posećeno 22. 12. 2020. URL: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/

WHO (2020). Violence against children. Posećeno 23. 12. 2020. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>

COVERAGE OF VIOLENCE AGAINST CHILDREN IN SERBIAN DAILY NEWSPAPERS

Keywords:

Violence; children; media; Serbia

Author

Phd Milica Kovačević is an Assistant Professor at The Faculty for Special Education and Rehabilitation of University of Belgrade, Serbia.

Correspondence

bucak80@gmail.com

Field

Criminal law, Victimology

Summary

Violence against children arouses significant public interest as a phenomenon that opposes the most appreciated social interests. Media coverage of this topic has been conditioned by the need of the public for complete and truthful reporting, and, at the same time, by the need of media to survive in the increasingly saturated media market. The question is whether the race for the most current and intriguing media content endangers fulfillment of obligations related to the protection of interests of minors and obligations stipulated by the law. The aim of this paper is to point to the aspects of reporting on violence against children that could be improved in the future. Therefore, after the introductory considerations about violence against children and media reporting on this topic and after the review of scientific literature in this field, the central part of the paper is devoted to the analysis of media coverage of three Serbian daily papers on violence against children. The author concludes that positive regulations and professional codes are respected, but that reporting does not always serve an educational and preventive purpose, and that the protection of the dignity of victims is not at a satisfactory level at all times.

DOI:

10.5937/politeia0-30489

Paper received on:

22.01.2021.

Paper accepted for publishing on:

03.03.2021.

